

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ Π. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η μακρά κρίση εκδημοκρατισμού και η βαριά κληρονομιά του μεσοπολέμου

Αν και στον πρώτο αιώνα της ζωής του ελληνικού κράτους η συναίνεση γύρω από τη Μεγάλη Ιδέα ήταν πάντοτε αυτονόητη και διαπαραταξιακή, οι στρατηγικές της εκπλήρωσής της δημιουργούσαν εξαρχικές πολιτικές διχοτομήσεις. Δύο θα είναι οι επικρατέστερες στρατηγικές: μια πιο ρομαντική και λιγότερο επεξεργασμένη που ενίοτε θα υποστηρίζει τον βολονταρισμό ενός άφρονος εθνικισμού, ακόμη και όταν δεν θα υπάρχουν οι διπλωματικές, στρατιωτικές και οικονομικές προϋποθέσεις για την εκπλήρωση των αλυτρωτικών ιδεών. Και εκείνης που πήδη από τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο δεν θα σταματά να υπενθυμίζει ότι οι εθνικές φαντασιώσεις θα κινδυνεύουν να μείνουν για πάντα φαντασιώσεις χωρίς συστηματική διπλωματική, στρατιωτική και οικονομική προετοιμασία, χωρίς σεβασμό στις

γεωπολιτικές νομοτέλειες της χώρας (δηλαδή χωρίς τη στήριξη κυρίως της Μ. Βρετανίας) και χωρίς τον προηγούμενο εκσυγχρονισμό του κράτους ώστε να είναι έτοιμο για τέτοιες μεγάλες προκλήσεις.

Έτσι, η δεκαετία της κορύφωσης της Μεγάλης Ιδέας που θα λήξει με δραματικό τρόπο με τη Συνθήκη της Λωζάννης, θα είναι και η δεκαετία της κορύφωσης της σύγκρουσης αυτών των δύο στρατηγικών, αν και παραλλαγμένων με βάση τους ειδικούς όρους της νέας συγκυρίας. Από τη μία, θα έχουμε τη βενιζελική παράταξη με ένα τολμηρό αλλά και ρεαλιστικό αλυτρωτικό σχέδιο που είχε τη στήριξη των Συμμάχων, και που επιπλέον συνοδευόταν από τον αστικό εκσυγχρονισμό στο εσωτερικό του κράτους. Και από την άλλη, την «μικρά αλλά έντιμη» Ελλάδα των φιλοβασιλικών που απηχούσε εν μέρει την κουλτούρα του κοτζαμπασισμού του 19ου αιώνα και των μικρο-ιδιοκτητών γης της Παλαιάς Ελλάδας:

1. Η ΜΑΚΡΑ ΚΡΙΣΗ ΕΚΔΗΜΟΚΡΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΒΑΡΙΑ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ...

Μέσο:ΤΑ ΝΕΑ

Ημ. Έκδοσης: ...15/07/2023 Ημ. Αποδελτίωσης: ...15/07/2023

Σελίδα:45

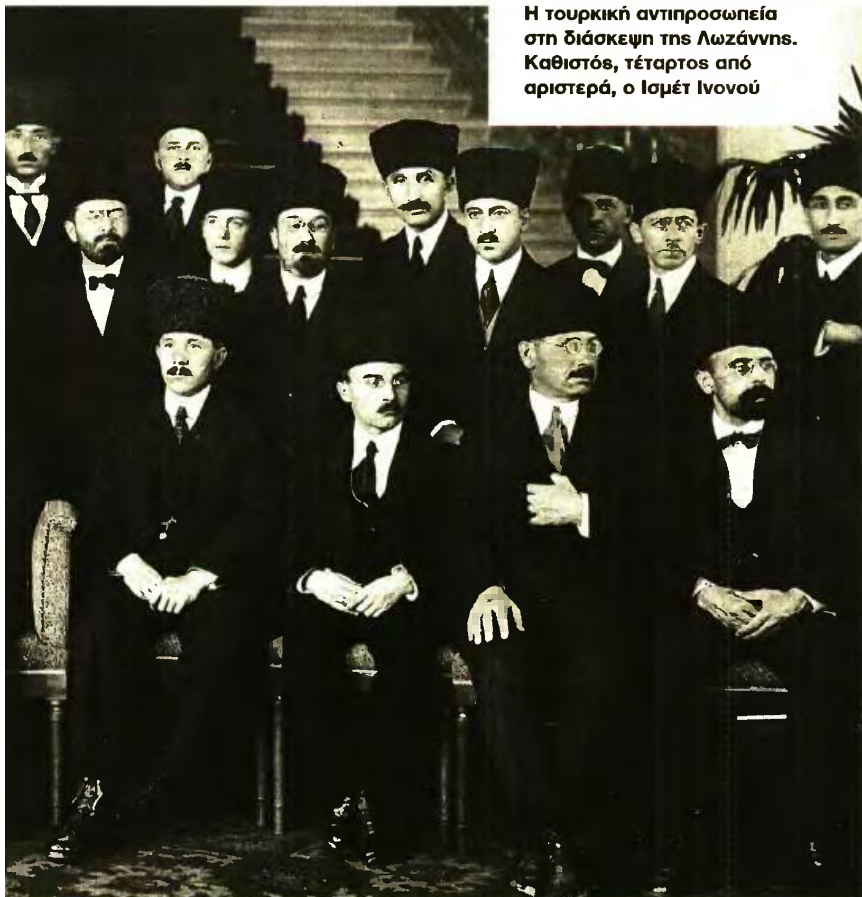
ρομαντική, περιορισμένων οριζόντων, χωρίς σαφές εκσυγχρονιστικό σχέδιο για μια χώρα του 20ού αιώνα. Παρά τη Μικρασιατική Καταστροφή και την τεράστια πρόκληση της αποκατάστασης των προσφύγων που θα ετίθετο στο εξής, εκείνη η στρατηγική που θα είχε νικήσει το 1923 ήταν αναμφισβήτητα του σώφρονος και φιλελεύθερου εθνικισμού. Η χώρα είχε υπερδιπλασιαστεί κατέχοντας μάλιστα το μεγαλύτερο και σημαντικότερο μέρος της Μακεδονίας, καθώς και σχεδόν όλα τα νησιά του Αιγαίου. Η δε γεωπολιτική της σημασία για τους Συμμάχους ήταν πλέον αναμφισβήτητη, ενώ όλες αυτές οι επιτυχίες τις οποίες είχε σημειώσει με τις δικές της δυνάμεις είχαν ενισχύσει όσο ποτέ το αίσθημα της εθνικής αυτοπεποίθησης, μετατρέποντας μια μικρή και απολύτως εξαρτημένη από τους Συμμάχους χώρα σε ένα ανεξάρτητο, υπολογίσιμο κράτος.

Το πρόβλημα με τον Εθνικό Διχασμό ωστόσο ήταν ότι δεν προσδιόρισε μόνο τους όρους της πολιτικής σύγκρουσης και δεν οργάνωσε μόνο την πολιτική κουλτούρα αποκλειστικά σε εκείνη τη συγκυρία του τέλους της Μεγάλης Ιδέας, αλλά ναρκοθέτησε και τα πολιτικά θεμέλια της επόμενης ιστορικής φάσης του ελληνικού κράτους. Αν τα πρώτα 100 χρόνια της πορείας του κύλησαν, όπως είπαμε, μέσα σε μια παρατεταμένη κρίση εθνικής ολοκλήρωσης, μετά το 1923 και για την επόμενη 50ετία μπορούμε να

μιλάμε για μια εξίσου μακρά κρίση δημοκρατικής ολοκλήρωσης, την ίδια ώρα μάλιστα που ετίθετο η πρόκληση της ουσιαστικής εθνικής ολοκλήρωσης αναφορικά με τα νέα τμήματα και τους νέους πληθυσμούς που είχαν προστεθεί στην ελληνική επικράτεια. Διότι το οριστικό τέλος της Μεγάλης Ιδέας δεν επέτρεπε πλέον να κρύβονται άλλο οι μεγάλες ατέλειες της Δημοκρατίας κάτω από το χαλί, στο όνομα ενός κράτους σε «κατάσταση πολιορκίας», που επέτρεπε στην εκτελεστική εξουσία κάθε είδους αυθαιρεσία.

Σημειώτεον ότι όταν μιλάμε εδώ για «δημοκρατία» δεν περιοριζόμαστε μόνο στην επιβολή της αβασίλευτης όπως το εννοούσαν οι βενιζελικοί μετά το 1922, αλλά στην εμπέδωση του κράτους δικαίου και στον σεβασμό των δημοκρατικών διαδικασιών όπως ορίζουν οι εκάστοτε συνταγματικές επιταγές. Εν τέλει, ο ίδιος ο Διχασμός θα οδηγούσε σε απίστευτες θεσμικές λαθροχειρίες και θα δικαιολογούσε πάμπολλες δημοκρατικές παρεκτροπές και από τις δύο πλευρές. Και, θα λέγαμε ότι αυτή η βαριά διχαστική κληρονομιά του μεσοπολέμου, αν και θα άλλαζε το ιστορικό πλαίσιο, θα συνέχιζε και μεταπολεμικά να υπονομεύει τη δημοκρατική ωρίμανση.

Ο Δημήτρης Π. Σωτηρόπουλος είναι καθηγητής Σύγχρονης Πολιτικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου και αντιπρόεδρος του Παρατηρητηρίου για τη Διδασκαλία της Ιστορίας στο Συμβούλιο της Ευρώπης

Η τουρκική αντιπροσωπεία στη διάσκεψη της Λωζάννης. Καθιστός, τέταρτος από αριστερά, ο Ισμέτ Ινονού